

Kulturna emancipacija seljaštva

Alija Hodžić

Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu,
Zagreb, Hrvatska – Jugoslavija

SAŽETAK Grad višestruko posreduje i reflektira ukupno društveno iskustvo. Suvremeno seljaštvo, pak, motivirano principom korisnosti, selektivnom a time i reduciranom recepcijom, kako vlastite tradicije, tako i poticaja koje emitira grad, reproducira posebnu potkulturu, »oslobođenu« i od vlastite tradicije i od cjelovitog osmišljavanja suvremenog života. To je kultura autentične neautentičnosti jer je, s jedne strane, seljaštvo izgubilo cjelovitost svoga iskustva, a s druge strane, ono nije kadro participirati u univerzalnim vrijednostima modernog društva. Univerzalizacija se ovdje pojavljuje u svom reduciranom obliku, kao unifikacija, pa je otud kulturna emancipacija seljaštva nužno partikularna.

Ključne riječi: integracija, kulturna emancipacija, univerzalizacija, seljaštvo, globalno društvo.

Primljeno: prosinca 1988.

Prihvaćeno: prosinca 1988.

Članak izvorno objavljen u *Sociologiji sela*, Zagreb, 26 (1988) 101/102: 205-212.

1. Uvodna pripomena

U konceptualizaciji kojom se nastoje objasniti i razumjeti promjene u životu modernog seljaštva dominira ona o nužnosti integracije seljaštva u globalno društvo. Emancipacija se ovdje razumijeva kao integracija, što vrijedi za seljaštvo kao i sve druge tzv. marginalne skupine, zajednice i pojedince (omladinu, žene, Rome, tzv. neprilagođene pojedince, delinkvente i druge). Iz ove perspektive globalno je društvo ili »veliki svijet« nešto što se podrazumijeva i čemu se *a priori* pripisuje temeljna (nad)moć (ekonomska, politička, kulturna). Kritičko mišljenje zapaža da se ova (nad)moć konstituira dijelom i marginalizacijom značajnih dijelova društva, pa tako i seljaštva. Marginalnost je seljaštva, dakle, proizvedena. »Veliki svijet« u sebi ima ključ za njezino razrješenje: kapitalistički način proizvodnje – kod K. Marxa, organska solidarnost – kod É. Durkheima, racionalnost – kod M. Webera.

2. Seljaštvo

Tek naspram grada konstituira se selo, i obratno. Kada je veza sela i grada bila slučajna i periferna, tada su i grad i selo živjeli u relativnoj izoliranosti. Seljaštvo tada nije bilo marginalizirano; ono je i demografski i proizvodno predominantna društvena skupina, iako društveno i prostorno dezintegrirana i ograničena na uske lokalne okvire.

Upotreba nekih riječi često se podrazumijeva, kao da postoji opća suglasnost o njihovu značenju. Tako je i s upotrebom riječi *seljak* i *seljaštvo*. Kolokvijalno, pod *seljaštvom* se razumijevaju osobe koje žive u relativno malim naseljima, sa slabom podjelom rada, i koje se bave poljoprivrednom proizvodnjom. Svaka konceptualizacija, međutim, zahtijeva znatno kritičniju i precizniju odredbu. Živjeti u malom naselju i baviti se poljoprivrednom proizvodnjom, odredba je koja se ne mora odnositi samo na seljaka (primjerice, to može biti i poljoprivredni radnik).

Što, dakle, karakterizira seljaštvo i je li uopće moguće formulirati njegova opća obilježja, a da pri tome ona budu dovoljno operacionalna i informativna?

Iz tvrdnje da selo (seljaštvo) postoji samo u odnosu na grad (grupe gradskog stanovništva), slijedi da društva bez gradova nemaju seljačka društva. H. Mendras (1986.) smatra da je seljačko društvo u zemljama Zapadne Evrope historijski nastalo otprilike prije tisuću godina, kada se formira posebna grupa koja obilježava globalno društvo i koja ekonomski i politički izvana penetrira u agrarni prostor. Je li moguće za cijelo to razdoblje seljaštvo obilježiti nekim njegovim bitnim svojstvima kao društvenu grupu koja se, zahvaljujući upravo tim obilježjima, konstituira nasuprot drugim društvenim grupama?

T. Shanin (1981.) navodi četiri bitne dimenzije koje, kao nerazdvojno jedinstvo, čine društvenu bit seljaštva i koje se po tome razlikuje od drugih društvenih grupa. To su: porodično gospodarstvo, rad na zemlji i gajenje životinja, specifična tradicionalna kultura (ugrađena u način života malih seoskih zajednica) te višestruka zavisnost o društvenim centrima moći.

Porodično gospodarstvo jest seljakov uvjet rada, osnova njegove aktivnosti, centar njegove društvene identifikacije, osnovni okvir njegova odnosa prema svijetu. To je mala proizvodno-potrošačka jedinica u kojoj se još jasno ne reflektira podijeljenost na proizvodni i neproizvodni rad. Svi poslovi svih članova porodice vrednuju se sa stajališta potreba porodice, pri čemu te potrebe, i unutar njih potrošnja, uz obveze prema nositeljima ekonomsko-političke vlasti, bitno određuju vrstu i obujam proizvodnje. Seljak se pojavljuje kao gotovo isključivi proizvođač za vlastite potrebe. To je i opći uvjet izolacije sela i seljaštva. Pa čak i u onim prilikama kada je novčana razmjena bila relativno razvijena (na primjer u Bizantu), opći okvir feudalnog društva podržavao je i reproducirao tu izoliranost. Otuda se i ne može govoriti o seljačkom načinu proizvodnje kao dominantnom načinu proizvodnje jedne epohe u evropskoj historiji, ali se može govoriti o sekundar-

nom načinu proizvodnje seljaštva, dakle tek unutar općih odnosa globalnoga društva.

Ono što je bitno za ovaj način proizvodnje jest to da se sve socijalne jedinice relevantne za seljaštvo (gospodarstvo, porodica, selo, eksterni nositelji ekonomske i političke moći) pojavljaju kao jedinice njegova privrednog sistema. Ali, privredni sistem seljaštva jest njegov i socijalni i kulturni sistem. Sektorizacija ili diferencijacija društvenog bića koju će proizvesti kapitalizam, i što tek misaonom reprodukcijom možemo rekonstruirati kao društveni totalitet, još nije provedena unutar ovoga načina proizvodnje.

Iz ovih odredaba odmah se dá primijetiti da je riječ o konstrukciji određenog tipa koji je, međutim, potreban za analitičke svrhe. Historijski on se najviše približava i gotovo podudara s graničnim razdobljem između feudalnoga, predindustrijskog, i kapitalističko-industrijskog društva.

3. Kultura

Samodovoljnost i izoliranost seljaštva osnovni je uvjet i okvir autentične sejačke kulture. Dakako, samodovoljnost seljaka i sela jest uvjetovana. Ona nikad nije bila potpuna, jer je uvijek u određenoj vezi, pa prema tome i interakciji, sa sebi nadmoćnom okolinom. Seljačka porodica sa svojim gospodarstvom nedostatna je za svoju socioekonomsku reprodukciju. Selo je nužna jedinica i privrednog života seljaka. Poznati su primjeri kako je uvođenje građanskoga imovinskog prava dezintegrirajuće djelovalo na proizvodnju seljaštva. Nemogućnost građanskoga imovinskog prava da razumije kolektivno seosko vlasništvo i kolektivnu regulaciju proizvodnje u selu (režim sjetve, ispaše itd.) nešto je što se naprosto podrazumijeva, jer to pravo cilja nešto drugo: usmjereno je na već manje-više pripremljenu individuu kao, više idealno nego zbiljski, novog subjekta društva.

Osim određene političke ovisnosti, selo je bilo manje-više ekonomski (dakako, izuzimajući odnose prema agrarnom gospodaru i patronu) i kulturno nezavisno o širem društvu. Ali, s druge strane, ma koliko bilo izolirano, pa čak i težilo izolaciji, seljaštvo je izloženo različitim utjecajima kulture globalnog društva, odnosno kulture vladajuće klase. Kontakt ovih dviju kulturnih tradicija jest dijaloško-konfliktna. Otuda, svaku od njih »valja shvatiti ne u njenoj unutrašnjoj zatvorenosti već u napregnutoj međusobnoj isprepletenosti« (Gurevič, 1987.: 341).

Ako kulturu shvatimo kao skup materijalnih i duhovnih tekovina pomoću kojih se članovi datoga društva osposobljavaju da u njemu participiraju, onda je jasno da je seljačka kultura integralan dio seljačkog života, pa ju je i iz analitičkih potreba teško izdvojiti kao poseban segment analize. (Iz analize ovakvih i ovim društvima sličnih društava sasvim je razumljivo da se pojavila funkcionalistička teorija kulture.) Seljačka kultura utkana je u reprodukciju svakodnevice seljačkog života: u sferi rada, porodičnih i susjedskih odnosa, na polju regulacije seoskog života; u socijalizaciji djece, religijskim obredima, odnosu prema prirodi, itd.

Na primjeru obučavanja djece za seljačko zanimanje to se jasno iskazuje. Ne postoje posebno obučeni ljudi za taj posao, ne postoji stroga podjela između procesa rada i procesa obuke. Procesom obuke ne prenose se samo *informacije* o tehničkoj strani postupka već i njegovo značenje za društveni život (tehnička norma je i društvena norma i obratno). Obuka je popraćena mnogim izrekama i predanjima, obavlja se u porodici, a ne izvan porodice, ne postoji striktno određeno vrijeme kad se obavlja itd. Obuka je naprosto integrirana u svakodnevni život seoske porodice. Otuda su, nužno, jače porodične veze – konformizam i tradicionalni način seljačkog života. Seljaštvo, međutim, nije sudbinski vezano za tradiciju: ono je svojim mjestom u društvu i načinom života osuđeno na tradiciju. I kada globalnom društvu, odnosno njegovim nositeljima koji ga oblikuju, zasmeta seljački tradicionalizam, pokazat će se u pravilu da seljaštvo ne pruža velike otpore promjenama i da relativno brzo usvaja za njega pripremljene inovacije. To ne znači, međutim, da seljaštvo lako napušta svoju tradiciju. S obzirom na nove poticaje, ono se prema vlastitoj tradiciji odnosi selektivno (isto tako kao što se iz tradicije odnosi prema novim poticajima). Otuda je svaka reprodukcija tradicije parcijalna i »podleže onoj ekonomiji stalnog skraćivanja, pojednostavljenja i potiskivanja heteronomnosti, koja je svojstvena svakoj kanonizaciji« (Jaus, 1978.: 357).

Po proračunima racionalne kapitalističke ekonomije, seljaštvo je već manje-više trebalo nestati. No sitni, parcelni seljak ne samo što nije nestao (iako se seljaštvo brojčano bitno smanjilo, ali i na određenoj razini stabiliziralo) već još i investira u gospodarstvo. Ova enigma, s jedne strane, pokazuje da je takav seljak za društvo još uvijek najjeftiniji proizvođač (tu se postavlja problem tempa ekspanzije nepoljoprivrednih djelatnosti i produktivnosti velikih poljoprivrednih imanja), a s druge strane pokazuje sposobnost prilagođavanja seljaka novoj tehnologiji, novim društvenim odnosima, novom sistemu informacija.

To ne znači, međutim, da se seljak uvijek uspješno prilagođava. Njegove bune, a ni jedna nije imala neposredne uspjehe (niti ih je mogla imati), u osnovi su uvijek pobuna protiv agrarnog gospodara, ali ne da bi se iz nje izašlo s profilerskom ekonomijom već, naprotiv, da bi se napukline u autarkičnom načinu seljačke proizvodnje začepile, da bi se realizirao nedinamičan, zatvoren sistem potrošnja-proizvodnja, »u ime integracije proste prirodne reprodukcije, u ime očuvanja celine proizvoda i radne snage za porodično gazdinstvo... U nedostatku tržišnog najamnog rada, razmišljanja o tome kako povećati dohodak po 'zaposlenom' bila bi lišena smisla... Sve dok takvog izbora nema, osnovu za obračun ne čini traženje najproduktivnijih (ergo dohodovnih) formi privredne delatnosti, nego nužnost maksimalnog zadovoljavanja potreba za životnim namirnicama članova porodice – prvo potrošača pa tek onda proizvođača« (Bauman, 1984.: 311-312). Tek se iz ove perspektive može razumjeti sklonost suvremenog seljaka povremenoj prekomjernoj potrošnji u nekim područjima njegova života (svadbe, velike kuće i sl.). Dakako, ovi se »ostaci prošlosti« moraju razumjeti u novom kontekstu, treba znati razloge zbog kojih su sačuvani kao i »funkciju koju ti fragmenti stare kulture vrše u sistemu nove kulture« (Gurevič, 1987.: 326).

Prodor kapitalizma politički oslobađa seljaka različitih feudalnih veza i konačno ga konstituira kao (uglavnom) sitnoga, parcelnog vlasnika. Ove promjene, negdje postepene a negdje nagle i dramatične, razgradile su i srušile sav način života tradicionalnog sela i seljaštva. Od toga časa seljačka kultura, koja uvijek ima značajna lokalna obilježja, gubi svoju autentičnost; njezina osnovna karakteristika postaje receptivnost, jer su bitni poticaji dani izvana. Selo postaje poprištem agresivnog nastupanja kapitalizma, koji selo i seljaštvo oblikuje prema svojim potrebama. Receptivnost se ovdje razumijeva kao aktivan proces prihvaćanja elemenata gradske kulture, kako instrumentalnoga tako i njezina (mada sporije i s određenim transformacijama) normativnog i vrijednosnog aspekta. Receptivnost, međutim, kako smo vidjeli, niti je jednosmjerna, niti je bez afiniteta prema tradiciji.

Ali i sâm grad, kao žiža novih promjena, doživljava duboke promjene. Grad proizvodi razliku između sebe i sela, a istovremeno je i začetnik procesa unifikacije. Čitav prostor postaje kapitalistička radionica. Odnos prema prirodi bitno se mijenja. I dok je gradski pjesnik Srednjega vijeka s prizikom pjevao o priprostom seljaku, nazivajući ga seljačinom, prostakom, đavolom, lopovom, razbojnikom, pljačkašem, prokletnikom, bijednikom, lašcem, ništarijom, gadom i vjerolomnikom (Le Goff, 1982.: 40), dotle će gradski čovjek 19. stoljeća, romantičar (upravo u vrijeme prodora kapitalizma i industrije u selo) konstruirati rustikalno-idiličnu sliku seljaka koja je izmirena s prirodom, i zahtijevati povratak neposrednosti i nevinosti koju u njoj nalazi. Ova romantičarska konstrukcija sela zadržala se u određenim oblicima sve do danas, kao zahtjev za očuvanje veze pojedinca »sa kolektivom i prirodom« (Janjion, 1976.: 206). Kapitalistički gradovi, kao i gradovi u socijalizmu, u kojima je smještena industrija, društvene službe i dr. dvostruko ekspandiraju: s jedne strane, ekspandiraju stanovništvom i raznim djelatnostima, a s druge strane; ekspandiraju penetracijom u ruralna područja. Selo je izvor radne snage za industriju, ali i područje plasmana raznovrsnih proizvoda gradskog porijekla. Ekspanziji industrije ne odgovara autarkična, tradicionalna i niskoproduktivna seljačka proizvodnja.

Predrasuda je (mada veoma raširena) da postoji konzervativizam seljaštva kao određeni »sindrom« opiranja gradskoj kulturi i općenito širenju inovacija. Seljak vrlo brzo mijenja svoj referentni okvir ukoliko se uvjeri u praktičnost i korisnost određene inovacije (bila ona tehnološka, organizacijska ili ideološka). Otpor inovacijama ili sporost njihova usvajanja, kada se i javlja, rezultat je sporosti u provjeravanju korisnosti određene inovacije. Ova sporost u provjeravanju, pak, u visokoj je korelaciji s opremljenošću seljaka znanjem, sredstvima, službama. Kao sitni poduzetnik, suvremeni seljak s jedne strane mora imati jedno bazično iskustvo koje mu garantira određenu sigurnost i stabilnost, a s druge je strane permanentno izložen situacijama u kojima mora pri donošenju odluke napraviti izbor. Visok nivo opremljenosti usporava donošenje odluke. Inovacija se brže usvaja ukoliko bitno ne narušava postojeći način života. »Istraživanja uvođenja inovacija u seljačko društvo pokazuju da je inovacija ustvari prihvaćena u onoj mjeri (i samo u toj mjeri) ukoliko ne dovodi u pitanje tehnički niti socijalni sistem, tj. inovacija se u njih integrira pa dakle djeluje u pravcu usavršavanja jednog i drugog sistema« (Mendras, 1986.: 231).

Racionalnost usvajanja određenih inovacija može, doduše, nekom specijalisti (ekonomisti, na primjer, koji dovodi u vezu određene veličine) izgledati kao iracionalnost u ponašanju seljaka, posebno kada je u pitanju potrošnja. Sve dok je, međutim, seljakovo gospodarstvo porodično gospodarstvo, a ono je to i danas, ovaj će privid iracionalnosti za specijalistu – vanjskog promatrača, ostati tajna, jer je pri donošenju odluke seljaku porodični razlog isto toliko blizak kao i ekonomski, pa se otuda ne smijemo čuditi što poljoprivrednik vodi svoje gospodarstvo kao dobar otac porodice, i što je njegov mentalitet bliži mentalitetu potrošača. Izgradnja velike kuće promatraču sa strane može izgledati kao nerazuman postupak, pretjerano i nepotrebno trošenje i sl. Ta gradnja, međutim, može imati svoje socijalno i ekonomsko opravdanje: možda je to jedini način da se zadrži sin na gospodarstvu, a što pak za seljaka znači osiguranje starosti, sigurnost da neće propasti zemlja (u koju je obradom već mnogo uloženo), poljoprivredni strojevi i gospodarske zgrade (što može značiti neki oblik amortizacije), itd.

S razvojem poljoprivrede gube se temelji seljačke samostalnosti, a time se smanjuje i manevarski prostor seljačke »logike«, tj. da potpunom kontrolom faktora proizvodnje ima i veće mogućnosti kombiniranja. Faktori proizvodnje nisu više samo, ili pretežno, smješteni na gospodarstvu; oni se dobrim dijelom nalaze u složenijem sistemu socioekonomske okoline kojoj se seljak, da bi se mogao održati, mora permanentno prilagođavati čime, i ne primjećujući, »spontano« dočida svoj način života.

Racionalnost seljakove okoline prisiljava ga na racionalno ekonomsko ponašanje. Otuda i potječe temeljna kulturna promjena kod seljaštva: cijeli se život (ekonomski, socijalni i kulturni) organizira oko ekonomskih vrijednosti, što znači redukciju socioekonomskoga i kulturnog miljea seljačkog načina života (nestaju socijalni i afektivni aspekti odnosa seljaka prema vlastitom gospodarstvu).

Integracija seljaštva u globalno društvo (djelomičnim uključivanjem u nepoljoprivredne djelatnosti ili prilagođavanjem racionalitetu okoline – ukoliko u potpunosti ostaje na gospodarstvu) pretpostavka je i za promjene njegova socijalnog miljea, tj. seoskog naselja kao njegove primarne lokalne integracije. Okviri ove integracije i njezine karakteristike u neprekidnoj su promjeni: okviri se šire jer lokalna sredina više ne može zadovoljiti narasle potrebe, a samo selo, koje je u relativno autarkičnom načinu proizvodnje funkcioniralo kao prirodna integracija, postaje izabrana integracija upravo stoga što joj se okviri neprestano šire. Zbog toga pojam *prijatelj* nije ni bio poznat u tradicionalnom selu; postojali su samo *rođaci* i *susjedi*. Suvremeno selo omogućuje i zasnivanje odnosa prijateljstva, a to znači da je na djelu mogućnost izbora i stvaranja novog tipa mreže odnosa među seoskim stanovništvom. Razgradnja seljačke porodice i tradicionalnog sela upravo se i očituje u procesu individualizacije, koji pojedinca oslobađa prinudnog i potpunog učešća u porodičnom gospodarstvu.

U suvremenom selu prisutna su dva temeljna društvena procesa: proces diferencijacije (sve je više seoskih stanovnika koji nisu seljaci) i proces unifikacije (prije svega putem masovne kulture shvaćene kao proširenje opsega zajedničkih isku-

stava). Da bi mogla nastati kultura bogata individualnim diferencijacijama, moraju se dokinuti ili svesti na beznačajne razlike potkulture klasnoga, regionalnoga i ekološkog karaktera, a to znači da bi se morale dokidati razlike u socijalnoj osnovi gradskoga i seoskog stanovništva. Suprotnost sela prema gradu ostaje sve dotle dok se u povijesnoj dinamici društva ne ukinu pretpostavke na kojima se ona reproducira, tj. dok se u osnovi ne standardiziraju i unificiraju društvene situacije pojedinaca, gdje razlike u djelatnosti nisu društvenog karaktera, ukoliko ne potječu iz društvene podjele rada. Suvremeno selo postoji samo utoliko ukoliko se u njemu mogu evidentirati sistematske razlike (u odnosu na grad) u standardizaciji životnih situacija, a koje se mogu racionalno obrazložiti kao razlike koje imaju porijeklo u reprodukciji globalnog društva.

4. Integracija i emancipacija

Kapitalizam i industrijalizacija nisu u svim zemljama imali iste efekte kada je u pitanju seljaštvo. Moglo bi se reći da postoje dva osnovna tipa i industrijalizacije i deagrarizacije. U zemljama centralnog kapitalizma proces deagrarizacije bio je manje-više jednosmjernan u razvoju: apsolutno i relativno smanjenje seljaštva, diferencijacija među seljaštvom (stvaranje krupnijeg posjeda i proletarizacija), industrijalizacija i intenzifikacija poljoprivredne proizvodnje, itd. U osnovi ovih promjena nalazila se akumulacija kapitala i svjetskog bogatstva, čime je bilo moguće pokrenuti mase stanovništva na nove djelatnosti. Takozvane zemlje perifernog kapitalizma nisu imale takvu akumulaciju pa je proces deagrarizacije tekao sporije, diferencijacije je bilo manje, merkantilizacija je u nekim zemljama proizvela poseljačenje sela (nestale su seoske zanatlije) i »poljoprivredizaciju« seljačke poljoprivrede (nestajale su neke vrste proizvodnje na porodičnom gospodarstvu jer ih je potiskivala industrijska proizvodnja), prosječan se posjed smanjivao, a način poljoprivredne proizvodnje nije se bitno mijenjao. Takav razvoj bio je u osnovi karakterističan za područje Jugoslavije sve do Drugoga svjetskog rata.

Dok je, dakle, za zemlje centralnog kapitalizma karakterističan proces diferencijacije seljaštva i marginalizacije njegove proizvodnje u nacionalnoj ekonomiji, za mnoge zemlje tzv. perifernog kapitalizma karakterističan je proces pauperizacije seljaštva, jer se na istom prostoru povećava broj poljoprivrednog stanovništva kojega ne može primiti slabo razvijena industrija. I konačno, u nekima od ovih zemalja (Afrika) dokida se tribalno i agrarno društvo, i tek sada se formira seljačko društvo. Dakle, dok na jednom mjestu seljaštvo nestaje i pretvara se u farmera, s relativno specijaliziranom proizvodnjom, dotle se na drugom mjestu seljak tek stvara. I doista, strukturalne promjene nastaju izvan seljaštva, a efekti tih promjena različito djeluju na pojedina seljačka društva, one ga oblikuju, održavaju ili razgrađuju. U tom smislu integracija seljaštva putem njegove razgradnje jest i njegova budućnost. Oblici ove integracije zavise i zavisit će također o globalnim strukturalnim promjenama.

Ali, je li integracija i emancipacija?

S jedne strane, ako je krajnji efekt modernog čovjeka akumulacija kao središnji cilj ukupne djelatnosti, gdje je proizvodnja motivirana proizvodnjom dobiti, onda neki aspekti seljačkog načina života i danas postaju aktualni, i to ne samo kao poželjan već i realno moguć način života (kontrola proizvodnje, proizvodnja za potrošnju, pripadnost zajednici, odnos prema prirodi koji nije rušilački, itd.). Međutim, upravo su ti aspekti, te vrijednosti seljaštva, procesom integracije u kapitalistički način proizvodnje i industrijsko društvo već razgrađeni, isto kao i autoritarnost seljačke porodice, zatvorenost i statičnost njezine proizvodnje, rigidnost i ponavljanje ponašanja njezinih članova, prisilno pripadanje porodičnoj i seoskoj zajednici, odsutnost mogućnosti bitno drugačijeg izbora, zarobljenost tradicijom i porodičnim gospodarstvom, itd. S druge strane, već i u okviru ove epohe, na osnovi dosadašnje djelatnosti seljaštva, postoji mogućnost da se u ruralnim prostorima formira, nastavlajući poljoprivrednu proizvodnju, novi oblik kulture, jedna posebna kontrakultura koja bi se razlikovala i od vladajuće gradske kulture i od sadašnje seljačke potkulture. Široka mreža komunikacijskog i informacijskog sistema može biti osnova takvoj kulturi. Ali, to onda više ne bi bili seljaci!

Suvremeni je seljak procesom urbanizacije postao subjekt-objekt procesa univerzalizacije kao unifikacije, čime on širi svoj referentni okvir te povećava nivo svoje socijalne participacije i ekspanzije. S obzirom da mu je kultura receptivnog karaktera, njegova kulturna emancipacija cilja na integraciju kao proces permanentnog prilagođavanja.

Da bi se upoznao sa svojim nekadašnjim sredstvima za proizvodnju, da bi vidio kako je izgledala i kako je bila opremljena kuća njegova djeda, da bi upoznao svoju odjeću, čuo svoju pjesmu i vidio igru, prisjetio se priča iz djetinjstva, suvremeni seljak mora otići u grad. Grad je sačuvao ono što je selo izgubilo. I upravo je u tome temeljna razlika u kulturi grada i sela. Dok grad sistematizira, katalogizira i slično, tj. višestruko posreduje i reflektira ukupno iskustvo društva, selo, pak, motivirano principom korisnosti, selektivnom a time i reduciranom recepcijom vlastite tradicije i poticaja što ih emitira grad, reproducira posebnu potkulturu suvremenoga društva, »oslobodenu« kako od vlastite tradicije tako i od cjelovitog osmišljavanja suvremenog života. To je kultura autentične neautentičnosti, jer je seljaštvo, s jedne strane, izgubilo cjelovitost svoga iskustva, a s druge strane, nije kadro participirati u univerzalnim vrijednostima modernog društva. Univerzalizacija se ovdje pojavljuje u svom reduciranom obliku, kao unifikacija, pa je otuda kulturna emancipacija seljaštva nužno partikularna.

Literatura

1. Bauman, Zygmunt (Zigmund) (1984.): Kultura i društvo. – Beograd : Prosveta, 402 str.
2. Gurevič, Aron (1987 ili 1989??): Problemi narodne kulture u srednjem veku. – Beograd : Grafos.
3. Janjion, Marija (1976.): Romantizam, revolucija, marksizam. – Beograd : Nolit.
4. Jaus, Hans Robert (1978.): Estetika recepcije. – Beograd : Nolit.
5. Le Goff, Jacques (1982.): Intelektualci u srednjem vijeku. – Zagreb : GZH.
6. Mendras, Henri (1986.): Seljačka društva : elementi za jednu teoriju seljaštva. – Zagreb : Globus, 310 str.
7. Shanin, Theodor / Šanin, Teodor (1981.): Definisanje seljaka. – **Marksistička misao**, Beograd, (1981) 1: 175-204.

Original scientific paper

Alija Hodžić

Institute for Social Research of the University of Zagreb, Zagreb, Croatia – Yugoslavia

Cultural Emancipation of the Peasantry

Summary

The city mediates and reflects the total social experience in many ways. The modern peasantry, motivated by the principle of utility, receives selectively and with reduction both its own tradition, and stimuli emitted by the city. It reproduces its own subculture »freed« both of its own tradition and of the facets of modern life. It is a culture of authentic inauthenticity, because on one hand the peasantry has lost the totality of its experience, and on the other, it is not capable of participating in the universal values of the modern world. Here the universal appears in its reduced form, as unification, and therefore the cultural emancipation of the peasantry is necessarily partial.

Key words: integration, cultural emancipation, univerzalisation, peasantry, global society.

Received on: December 1988

Accepted on: December 1988

The article originally published in *Sociologija sela*, Zagreb, 26 (1988) 101/102: 205-212.

Алиа Ходжич

Институт общественных исследований Загребского университета,
Загреб, Хорватия - Югославия

Культурная эманципация сельского населения

Резюме

Город оказывает многозначное влияние и отражает общий социальный опыт. Крестьянство, в настоящее время, основывается на принципе пользы, селективным, а этим самым, редуцированным восприятием собственной традиции и влияний городской среды, воспроизводит отдельную субкультуру «освобожденную» и от собственной традиции и в то же время от осмысления современного жизненного уклада. Это культура автентичной неавтентичности, так как, с одной стороны, крестьянство потеряло целостность своего опыта, а с другой стороны, не в состоянии участвовать в универсальных ценностях современного общества. Универсальность здесь появляется в ограниченном виде, как унификация, в связи с чем, культурная эмансипация крестьянства, таким образом и выделяется.

Ключевые слова: интеграция, культурная эмансипация, универсализация, крестьянство, глобальное общество.

Получено: в декабре, 1988 года.

Принято к печати: в декабре, 1988 года.

Статья впервые опубликована в журнале *Sociologija sela* (Социология деревни), Загреб, Vol. 26, 1988, № 101/102, стр. 205-212.